

Aukštaitis

1989 m. rugpjūtis Nr. 6

LEIDŽIA LPS UTENOS RAJONO TARYBA

Kaina 20 kap.

V. Vijeikio nuotraukos
BRONĖ KUNDROTIENĖ

Ne

„Penkiolika metų!..“
Nenoriu mirties...
Aš laikiu, kad laisvė
Sparnus mums išties!

I laisvę, i laisvę
Sugrįšiu tikrai.
Tėvynėj numirti
Tetrokštu karštai.

Gal metų praeis
Daug sunkių ir klaičių,
Bet lagerių vielos
Pradings iš akių!

Svajones palydžiu
Pro groty virbus,
Ir šaldo krūtinę
Siaurinis žvarbus.

1957 m.

Lietuvis

Nutilo vėjas taigoj siautęs.
Nurimo plakus jo dvasia.
Trispalvės vėliavos tik skiautė
Jisai paliko mummyse...

Tėvynės mūsų žemės saują
Mes saugosim kartų kartoms.
Nušvis dangus, niauriai apfemęs,
Nukris grandinės ir tautoms!

1948 m.

Ar žinai

Ar žinai, pasauli,
Mūsų baisių skriaudų?
Ar girdi, pasauli,
Kaip tremtiniai rauda?

Ar matei, pasauli,
Kaip taigas jie kerta?
Argi vargo žmogų
Taip kankinti verta?

O, gražus pasauli,
Jeigu Tu girdėtum,
Gal raudoną marą
Nušluoti galėtum...

1948 m.

Trūksta žodžių

Trūksta žodžių mūsų maldai,
Aimana tyli, karti...
Sunkios dienos tyliai slenka,
Galgi laimė jau arti?
Sirdis trokšta, širdis jaučia —
Mes sulauksim jos tikrai!
Nors čia bado šmėkla siaučia,
Nors visuos takuos kapai..

Vladivostokas, 1952

KREIPIMASIS

Į rajono mokytojus ir visus geros valios žmones

Rugpjūčio 23 dieną dauguma rajono mokytojų dalyvavo akcijoje „Baltijos kelias“. Kartu su mumis savo rankas ir mintis sujungė apie milijoną Pabaltijo žmonių. Visus vienijo bendras tikslas — Laisvės ir Nepriklausomybės troškimas.

Užsienio šalių stebėtojai ir žurnalistai buvo nustebinti akcijos dalyvių vieningumu, rimtimi ir susikaupimu.

Tačiau pakilią nuotaiką sudrumstė sąjunginėje ir respublikinėje spaudoje pasirodęs TSKP CK pareiškimas „Dėl padėties tarybinio Pabaltijo respublikose“. Šis pareiškimas, ypač kai kurie jo teiginiai, primena liūdnei pagarsėjusį stagnacinių metų stilių, kai gerai neįsigilinus į padėtį, tikruosius žmonių norus, mėginama kalbėti kitų vardu.

Esame įsitikinę, kad dauguma TSKP CK narių, pasirašiusių šį pareiškimą, nėra net pabuvoję Pabaltijo respublikose, susitikę su eiliniiais žmonėmis.

Mes pasipiktinę teiginiu, kad š. m. rugpjūčio 23 dienos įvykiai, sutelkę milijoną žmonių rimčiai ir susimąstymui, įvertinti kaip tam tikra nacionalistinė isterija. Gaila žmonių, kuriuos taip klaidina. Juk žmonės atėjo į tą kelią arba sustojo jo prieigose, kad susiėmę už rankų tartų: „Prisimename mūsų kankinius, norime teisingumo, norime Laisvės“. Atėjo ne vien lietuviai, latviai, estai, atėjo ir rusai, lenkai, žydai, ukrainiečiai.

Mes taip pat manome, kad Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos komisijos Vokietijos ir Tarybų Sąjungos sutartims ir jų padariniams tirti išvados politiškai sava-

laikės, teisingos ir išreiškia visos lietuvių tautos lūkesčius. Tuo tarpu artėjant Molotovo-Ribentropo pakto 50-mečiui Lietuvos visuomenė taip ir nesulaukė TSRS liaudies deputatų komisijos išvadų.

Nesutinkame su teiginiu, kad nueita per toli ir Pabaltijo tautos gresia rimtas pavojus. Norime paklausti, kas mums kelia šį pavojų? Ar Lietuvos žmonės, kurių tikslas — visų Lietuvoje gyvenančių tautų gerovė, nepriklausoma, demokratinė, socialistinė valstybė, kurioje būtų užtikrinta visos žmogaus teisės? Ar tiesioginis grasinimas, kad pasiekę savo tikslus, kaip Tauta galime tapti negyvybinga? Susimąstykime, kokios jėgos kėsina į mūsų gyvybingumą. Gal tos pačios kaip Vengrijoje 1956-aisiais, Čekoslovakijoje 1968-aisiais ir Tbilisyje 1989-aisiais?

Panašių įvykių pasikartojimas Pabaltijo respublikose reikštų galutinį ir neatitaisomą pertvarkos bei demokratijos žlugimą TSRS.

TSKP CK pareiškimas baigiamas, dogmatiškais, nuvalkiotais raginimais bet kokia sąlyga išsaugoti prievarta suburtų respublikų sąjungą. Bet ne TSKP CK turi

nuspręsti, kaip turi gyventi ir dirbti mūsų Tauta.

Kaip niekada anksčiau, dabar esame vieningi, ir tai erzina konservatyviai nusitelkusias jėgas. Šio pareiškimo akivaizdoje šiandien, kaip niekada, pasverkime savo žodžius ir darbus, kad nepagalvotu veiksmu nenubrauktume to, kas jau pasiekta Atgimimo laikotarpiu, kam mus įkvepia „Baltijos kelias“.

Tačiau nereikia pamiršti, kad tik tiesa mus padarys laisvais, todėl bendraudami su mokiniais, būkime tos tiesos skleidėjais ir aiškintojais. Šios akcijos metu, kartu su mumis stovėjo ir mūsų vaikai. Kokiomis akimis jie pasiūrėtų į mus, jei išsivadėtume savo idealų ir intume kalbėti melą?

Bet kuriuo atveju šis TSKP CK pareiškimas, tai ne tas atsakas, kurio tikėjosi Pabaltijo žmonės, dalyvavę akcijoje „Baltijos kelias“.

Parodykime susitelkimą ir orumą. Tebūnie „Baltijos kelias“ darbo, išvermės ir tikėjimo geresne Lietuvos ateitimi kelias.

Kreipimasis priimtas Utenos rajono mokytojų konferencijoje, įvykusioje 1989 m. rugpjūčio 30 dieną, vienu balsu. Konferencijoje dalyvavo apie 300 mokytojų.

Šeštadienį — rugsėjo 9 d. 12 val. Utenos bažnyčioje įvyks gedulingos pamaldos už Lietuvos laisvę žuvusius partizanus: Mindaugą Barisą, brolius Aleksą, Domą Jakštūnį ir Vytautą Lesnikovą.

Po pamaldų Dauniškio kapinėse bus šventinamas jų atminimui paminklas.

ŽALIOSIOS LIETUVOS AIMANOS

Atviroji vagystė: įtariamas — M. Kiela

Kas valgo daug žuvis, tas turi gerą atmintį. Na, o žvejas be laimikio, matyt, niekada nelieka. Todėl žuvininkystės susivienijimo vadovybės ir jo galvos Marijono Kielos užmaršumas — tiktai apsimestinis. Kas jau kaltas, o jis tai gerai turėtų prisiminti, kad 1986 metų gruodžio 29 dienos nutarimu žvejams verslininkams buvo leista žvejoti žvejų mėgėjų vandenyse. Dabar jau nebesvaistykim, ar reikalingas buvo toks sprendimas. Akis bado tuomet padaryta neteisybė: žvejai verslininkai „apšlavė“ daugelį mėgėjų ežerų, kuriuose dešimtmečiais buvo intensyviai veista žuvis, ir paliko jiems nualintus vandenius. Kas jau kaltas, o ką tik palikęs Respublikos medžiotojų ir žvejų draugijos pirmininko postą M. Kiela žinojo ką čiupti. Išskaičiavimas buvo labai paprastas: naujas tuometinės žuvininkystės valdybos vadovas M. Kiela žinojo tą ežerų ir vandens saugyklų sąskaitą įvykdyti žuvis sugavimo planus. Dabar už visuomenės nugaros bandoma atlikti tą patį triuką...

Tačiau žuvininkystės valdininkai pamiršo gyvenimo realijas. Dabar jau ne 1986, o 1989 metai, ir visuomenė iš nebylios stebėtojos tapo aktyvia savo likimo tvarkytoja. Antra, jei nori sugauti daug žuvis, tai reikia ir intensyviai ją veisti, nežūklauti neršto metu, kaip iki šiol daro verslininkai, gaudyti tik nustatytu dydžio žuvis... Žinoma, daug lengviau užsitikrinti laimikius, nė pir-

to nepajudinus. Tokius veiksmus, padarytus piliečių atžvilgiu, Lietuvos TSR baudžiamasis kodeksas kvalifikuoja kaip atvirą asmeninio piliečių turto pagrobimą — atvirą vagystę. Kaipgi tad kvalifikuoti valdininkų siekimą apgrobti visuomenę? Kol kas baudžiamajame kodekse tokio straipsnio nėra, bet, matyt, jis labai reikalingas. Juk tie patys verslininkai kalti, kad jie sužlugdė vyriausybės nutarimus, pareigojančius intensyviai veisti žuvis. Dabartinėmis intensyviaus ūkininkavimo sąlygomis iš vandenų įmanoma gauti tik tai, ką jiems davei. O dabar žuvininkystės susivienijimas netgi karpiukus paversta pirkli iš žvejų mėgėjų — neužsiaugina... O ką kalbėti apie dešimtmečiais neveisiamą žiobrį, lašišą, šlakį, upėtakį, kiršį, nėgę, netgi paprasčiausią karšį... Tuo tarpu mūsų kaimynai latviai lašišų valkšnas traukia ir neįrašinėja šios puikios žuvis į Raudonąją knygą. O taip yra todėl, kad Latvijoje tiek lašiša, tiek šlakis intensyviai veisiami. O dabar gerbiamieji žuvininkystės valdininkai nori mums įrodyti, kad viskas yra taip kaip dievo duota, o žuvis ant prekystalių pagausės, kai tik jie gaus mėgėjų vandenius, knibždėte knibždančius žuvimi. Deja, taip nebus. Karti patirtis rodo, kad nuo 1986 metų mėgėjų ežerų verslininkai gerokai patuštino ir dabar jie vėl nori „kilniairdiškai“ gražinti mėgėjams. Tačiau kas bus su kitais? Kuriuose verslininkai

taiko barbariškus žūklės metodus, tame tarpe ir elektrožūklę, o mokslininkai, deja, tam pritaria. Kita vertus, nei Ministrų Taryba, nei Gamtos apsaugos komitetas neturi jokio juridinio pagrindo vėl persikirstyti vandenius. 1986 metų sutartyje aiškiai užfiksuota: „Komitetas perduoda Tarybai 733 ežerus ir vandens saugyklas, kurių plotas 44479,85 ha bei 55 upes ir kanalus, kurių ilgis 3678,2 km pagal pridedamą sąrašą neterminuotam naudojimui“. Argi tuo ne viskas pasakyta! Sutartis gali būti nutraukta tik tada, kai nevykdomi jos punktai. Štai kodėl visu rimtumu galime kalbėti apie atvirą vagystę. Naujasis gamtos apsaugos komiteto pirmininkas V. Einoris gali ir nežinoti apie slaptas 1986 metų ežerų dalylas, bet jam derėtų atminti, kad vėl bandoma paminti šimto tūkstančių žvejų mėgėjų interesus, nes žmonės neteks įprastų poilsio vietų, o svarbiausia, bet koks ežerų ir kitokių vandens telkinių perdavimas žvejams verslininkams — anti ekologinis aktas. Ir ne tik todėl, kad verslininkams derėtų susitvarkyti turimus vandenius, gerai juose šeimininkauti, tada nereikės į svetimą daržą įlsti, bet pirmiausia todėl, jog didelės valkšnos mažose ežeruose pakerta juose pusiauvyrą, ima nykti vertingos žuvis, o pasakui reikia dešimtmečių, didelių sumų, kad vėl būtų atkurta tai, kas gerbiamų „plano vykdytojų“ suardyta per porą metų. Beje, pasaulyje šiandien vyrauja tendencija vidaus vandenius naudoti poilsui, mėgėjiškai žūklei, o pramoninei ir verslinei žuvininkystei kurti tvenkinių ūkius. Jų mūsų Respublikoje yra jau nemažai. Tai kodėl gerbiamas M. Kiela nesirūpina, kad jie tiktų pakankamai žuvis, ir mes pagaliau karpius matytume ant savo stalo visus metus.

Gerbiamų rajono žvejų mėgėjų ir visų, kas neabejingas mūsų krašto vandeniui, dėmesiiui skelbiame sąrašą dalies artimiausių ežerų, kuriuos planuoja pasiglemžti verslininkai. Parašykite savo nuomonę — vieno laiško egzempliorių pasiųskite redakcijai, o kitą —

Valstybiniam gamtos apsaugos komitetui.

IGNALINOS ŽUVININKYSTES ŪKIS siūlo jam priskirti šiuos ežerus „kultūrinei žuvininkystei vystyti“: Apvardus, Ažvintį, Baltį (Ignalinos rajonas) Tauragną (Utenos rajonas), Luodį (Zarasų rajonas), Kretuoną (Svenčionių rajonas) (visi gamtos apsaugos komiteto rezerve), Alksnaitį, Almą, Asalnus, Asalnykštį, Asėką, Baluošą, Gringį, Dringykštį, Linkmeną, Lūsius, Pakasą, Sravinaitį, Sakarvus, Ūkoją, Zeimenį, Utenį, Utenykštį (visi LTSR nacionalinio parko), o iš Ignalinos medžiotojų ir žvejų draugijos reikalaujama atiduoti. Saugardą, Prūtą, Ziezdrelį, Zilmą, iš uteniškių — Lamėstą ir Alaušą, iš zarasiškių — Asavą, Samavą, Sventą, iš švenčioniškių — Vajuoną.

ARNIONIŲ ŽUVININKYSTES ŪKIS glėžia bendro naudojimo ežerus Beržą, Virintus, Stirnius, Molėtų rajone ir t. t., o iš anykštėnų meškeriojų verslininkai reikalauja anų pasididžiavimo — Rubikių ežero.

VASAKNŲ ŽUVININKYSTES ŪKIS numatė dar fantastiškesnę ekspansiją į meškeriojų valdas: Utenos meškeriojai savo rajone gali netekti Bradeso, Giedrio, Paščio, Dusyno, Lukno, Mominio, zarasiškių — Kumpuolio, Zalvės, Ziegelio, Kumpuolio, Latviško, Liedžio, Stromio, Savitūto ežerų, o iš gamtos apsaugos rezervų Vasaknų ūkis planuoja dar priglobti Vencavo ežerą.

Tai tik dalis išvardytų mums artimiausių mūsų rajono žvejų mėgėjų ežerų, kuriems „pagelbėti“ planuoja verslininkai. Kiek kentėsime verslininkų sauvalę didžiausiame mūsų krašto gamtos turte — ežeruose. Prieš pustrėčių metų rajono laikraštis „Lenino keliu“ džiugavo, kad Alaušo ežere viena valkšna sugauta 8 tonos karšių. Kai kurie iš jų buvę net 4–7 kg svorio. Tik niekas jų nepamatė ant Utenos parduotuvių prekystalio.

Parengta pagal V. Armino straipsnį „Zaliojoje Lietuvoje“ Nr. 9.

Lietuvos TSR Ministrų tarybai rezoliucija

Varėnos rajono pakrastyje plyti Pariečės karinei girininkijai priklausančios Lietuvos plotas — 3,781 ha miškų ir pelkynų. 1986 m. LTSR Ministrų Tarybos potvarkiu leista čia plynai iškirsti 1177,5 ha miškų ir įrengti karinį poligoną. Salimais esantis Cepkelių rezervatas, pelkynai ir Musteikos aukštupys geomorfologiniu požiūriu sudaro vieningą ekologinę sistemą. Norint ją išsaugoti, sugriežtintą apsaugos režimą reikia taikyti visam šiam miškų masyviui. Karinio poligono plėtimas prieštarauja mūsų šalies demilitarizavimui. Reikalaujame, kad būtų ne tik pristabdyti, bet ir nutraukti poligono kūrimo darbai, o visa minėta teritorija būtų perduota Marcinkonių miškų ūkio žinion.

1989, 07, 02 Lietuvos žaliųjų parlamentas

Lietuvos Zalieji siūlo išreikšti savo protestą parašais, užkertant kelią šiam šventvagiškam aktui. Gerbiami Lietuvos žmonės, pareikškime savo nuomonę dėl Lietuvos Žaliųjų Parlamento rezoliucijos. Siųskite į „Zaliojo Lietuvos“ iki š. m. spalio 1 d. adresu: Vilnius 232300, ARP-3, A/D 518 — „NE — GAMTOS MILITARIZAVIMUI!“

Parašus pateiksime LTSR Ministrų Tarybai bei TSRS Gynbos ministerijai.

Nr. Pavardė, vardas Adresas Data Parašas

Lietuvos TSR Ministrų Tarybai Lietuvos TSR Valstybiniam gamtos apsaugos komitetui

Dėl kolektyvinio sodo steigimo prie Ilgio ežero Utenos rajone

Lietuvos TSR Ministrų Taryba 1988. 01. 14 potvarkiu Nr. 9p išskyrė Utenos RSO dirbančiųjų kolektyviniam sodui 9 ha žemės sklypą Ilgio ežero dubens šlaite, kuriame buvo suprojektuoti 92 sodo sklypeliai.

Prasidėjus statybos darbams į LTSR Mokslų Akademijos Prezidiumą kreipėsi Utenos žaliųjų organizacija, prašydama įvertinti esamą padėtį ir pareikšti savo nuomonę dėl kolektyvinio sodo vietos parinkimo ir dėl galimų neigiamų pasekmių gamtinei aplinkai.

LTSR MA mokslininkų grupė, pabuvojusi vietoje, konstatavo, kad gamtosauginiu požiūriu kolektyvinis sodas parinktas nelinkamoje vietoje ir jį įkurus labai pasikeis Ilgio ežero paežerės ir paties ežero ekologinės sąlygos. Dėl to buvo pasiūlyta nutraukti kolektyvinio sodo įsisavinimą.

Susipažinę su LTSR Valstybinio gamtos apsaugos komiteto raštu LTSR Ministrų Tarybai sužinojome, kad kolektyvinis sodas Ilgio paežerėje bus steigiamas, tiktai numačius pakoreguoti sodo planavimo projektą, todėl norime dar kartą pareikšti savo nuomonę dėl šio kolektyvinio sodo statybos.

Sodas rengiamas sudėtingos formos ežero dubens šlaite. Jį sudaro išlikusių terasių fragmentai, labai stačios atkarpos (>15°). Apsauginė miško želdinių juosta savaime apsigeldžiusi apatinėje šlaito dalyje, ant buvusio eroduojamo dirvožemio yra staura ir nepajėgi sutalpinti visus paviršinio nuotakio vandenius iš viršutinių šlaito dalių. Šlaite atsiveria keli šaltiniai. Pagal dabar veikiančius normatyvinius dokumentus (Apsauginių juostų palei vandens telkinius išskyrimo nurodymai, Laikinos rekomendacijos priešerozinėms priemonėms projektuoti, Kalvotų žemių melioravimo metodika) šis šlaitas neįsivartintinas. Kyla klausimas, kaip galėjo kilti mintis, tokioje ekologiškai jautrioje vietoje rengti sodą.

Pirmieji sodo rengimo darbai tvirtina, kad ir ateityje vyraus vartotojiška pažiūra į gamtą ir šis svarbus vandens telkinys bus sunaikintas. Užverstos arba baigiamos užversti šaltinių vietos, iškirsta dalis vandens apsauginių miško želdinių (kas galėjo ir turėjo teisę duoti leidimą?), kertami takai per želdinius, kad geriau prieiti prie vandens, lyginamas paviršius sustumiant žemes į želdinius.

Ateityje takai taps griovinės erozijos židiniiais. Dėl tryptimo atsivers senos apsigeldžiusios griovos. Į negiliai slūgsančius dirvožemio ir gruntinio vandens šlaite pateks mineralinės trąšos, mėšlas, fekalinės. Dabartinė miško želdinų apsauginė juosta nepajėgs apvalyti šių vandenių, ir didesnė užterštųjų vandenių dalis pateks į ežerą. Užvertus šaltinius, pasikeis šlaitinio nuotekio režimas.

Dėl padidėjusios biogeninių medžiagų prietakos, erozinių procesų ir tiesioginio žmonių skaičiaus, paežerės baltalksnyne išnyks Lietuvos raudonosios knygos augalas — nariuotoji ilgalūpė (Corralorhiza innata).

Kolektyvinio sodo poveikyje ysiškai pasikeis ir paties Ilgio ežero ekosistema. Ilgis — rininio tipo ežeras, bet palyginus su kitais šio tipo ežerais yra tiktai vidutinio gylio; maksimalus jo gylis — 10 m. Dėl to, kaip ir visi seklesnieji ežerai, jis greitai reaguos į pasikeitusios aplinkos poveikį. Galima metinė ežero apkrova fosforu — 100 mg/m². Tokį fosforo kiekį ežeras gauna šiuo metu. Dėl įsikūrimo dubens šlaite kolektyvinio sodo, fosforo apkrova ežerui gali viršyti kritinę ribą. Pasikeis ežero hidrocheminis ir hidrobiologinis režimas: padidės fitoplanktono kiekis, išplis makrofitai, paspartės uždumbėjimas. Išnyks Lietuvos raudonosios knygos atstovas — menturlapė ežerutė (Hydrilla verticillata), labai jautri vandens užterštumui.

Pagal apyežerės jautrumą antropogeniniam poveikiui ir ekologinę svarbą Ilgio ežerui, sodo rengti negalima. Ateityje turėtų būti visas šlaitas apželdintas miško ir žolien augalija. Tai įgalintų išsaugoti ežero šlaitų stabilumą ir sumažintų cheminių medžiagų prietaką iš aplinkinių žemųjų plotų į ežerą. Atsižvelgiant į tai būtina ne pakoreguoti sodo planavimo projektą — veltui švaistyti lėšas, bet parinkti jam kitą vietą.

V. Kontrimavičius
Lietuvos TSR MA Chemijos ir biologijos mokslų skyriaus akademikas sekretorius
Deja, kaip rodo gyvenimas, mokslininkai su savo pasiūlymais ir rekomendacijomis sau, vykdomoji valdžia sau.

Dar vienas vienkiemis — melioracijos auka. Visai neseniai čia stovėjo Kuktiškių apylinkės Rudinių kaimo gyventojų Jono Vitkaus sodyba.

Mokslininkų nuomonė dėl melioracijos būtinumo nevienareikšmiška.

Sunaikinti trobesiai, išniekintas sodas — ar atpirks ši auka melioracijos būtinumą?

